

A civil szervezetek szerepe a környezeti nevelésben

„Nekünk magunknak kell annak a változásnak lenni, amit a világban látni akarunk” – írja Gandhi.

A demokratikus jogrend nem sokat ér, ha maguk az emberek nem tudnak élni a lehetőségekkel. A civilek és a civil szféra képviselői azok, akik tudnak tenni azért, hogy saját környezetük és életminőségük javuljon. A civil szervezetekre jellemző, hogy formális vagy informális szervezatként jelennek meg, érdekek kifejezésére alakulnak, önkéntes tevékenységet végeznek, s tolerálják a pluralizmust. A civil szférával összefüggő fogalom: a fogyasztói társadalom, melyet a növekvő számú és változatosságú javak és szolgáltatások jellemeznek, a kultúra része és a boldogság forrása. A harmadik fogalom, melyet a TV-vel kapcsolatban figyelembe kell venni: a környezettudatosság, ez az egyén felelős viselkedését határozza meg a környezet védelmével kapcsolatos feladatok megvalósításában.

A társadalmi mozgalmak megjelenése régi múltra tekint vissza, és kutatásainak is hagyományai vannak, bár a mai társadalmi kutatásban periférián állnak. A környezetszociológiai vizsgálatok csak a nyolcvanas évek végén kezdődtek Kelet- és Közép-Európában.

A környezetvédelem kialakulása és jelentősége a társadalmi tényezőktől, társadalmi, politikai mechanizmusoktól, az érdekviszonyok alakulásától, a történeti-társadalmi fejlődés meghatározott szintjétől is függ.

Az a civil társadalom szerveződése már közel kétszáz éve létezik. A nonprofit szervezetek és önkéntes szervezetek a XVIII. századtól jelentős szerepet játszottak az ország kulturális és politikai életében. Sok kulturális, humanitárius intézményt hoztak létre az 1900-as évek végén. A XIX. században már voltak olyan szervezetek, amelyek a lakóhelyek megóvása érdekében jöttek létre.

A környezeti problémák a XX. század hatvanas éveiben kezdtek körvonalazódni az iparosodás fejlődésével, és megjelentek az ökológiai kockázatok. A hozzájuk kapcsolódó mozgalmak az ökológiai és szociális problémák megoldásáért küzdenek. A környezetvédelmi szervezetek azokban az országokban jöttek létre, ahol az állampolgári aktivitás és a demokrácia hagyományai serkentették megjelenésüket. A környezetvédelmi mozgalmak fejlődésének három szakaszát különböztetjük meg: a hetvenes éveket nevezhetjük a klasszikus szakasznak, itt a természet értékeinek védelme dominál; a nyolcvanas években megjelenik a Duna védelme, a helyi környezet védelme és a természetvédelmi problémák megoldására törekvés; míg a kilencvenes években sikeresnek bizonyult a különböző témakörönként való együttműködés.

Ma a szervezettípusoknak három csoportját különböztetjük meg: tematikus szövetségek (közlekedés, légszennyezés, hulladékcsökkenés, csomagolás, fogyasztás), regionális szervezetek (a működési területek problémáival foglalkoznak) s a helyi szervezetek, az iskolai, környezeti neveléssel foglalkozó csoportok, s a faluszépítő, természetvédő, természetbarát egyesületek.

A környezetvédő szervezetek a civil társadalom számára példaértékű összefogást valósítottak meg sokszínűségük ellenére, ugyanis saját szervezettel rendelkeznek, országos találkozókat szerveznek, legitim fórumok, s álláspontokat egyeztetnek. Az Európai Unió jelentős szerepet szán a környezetvédő szervezeteknek, innovatív és aktív feladatokat látnak el, kommunikálnak

széles rétegekkel. Állampolgári jog, tehát a társadalmi szervezetek joga is felhívni a figyelmet a környezetveszélyeztetésre, környezetszennyezésre, érdekérvényesítést megvalósítani a környezeti döntésekben, szemléletformálást létrehozni és a jogalkotásba beleszólni.

A civil szervezetek tevékenységei között tartjuk nyilván az érdekérvényesítést, a környezetvédelmi akciók szervezését, az információs központok működését, a továbbképzések szervezését, előadások tartását, természetvédelmi szakkörök, erdei iskolák, természetvédelmi táborok létrehozását, a jeles napok megszervezését (madarak és fák napja, a víz világnapja), vetélkedők, terepgyakorlatok szervezése, kiadványok szerkesztése, szemléltető anyagok készítése, kisebb foglalkozások tartása. A környezeti nevelés értékei között tartjuk számon az integráció funkcióját a tantárgyakban, a rendszerszervező szerepét a különböző tevékenységekben, az összehangoló elemét a mikro- és makrokörnyezetben. Pszichológiai szempontból a lokális szerep a gyermek környezetét jelenti, a globális funkció a tanulók egymásra utaltságát értelmezi, a „mi tudatot” alakítja, s jelentős a jövőorientáló szerepe, ahol összekapcsolódik a hit, az értékek és az eszmények, a bizakodás és a remény, a problémamegoldás és a kreativitás, amely az innovatív tanulás segítője.

A környezeti nevelés tartalmában jelen vannak a reakciómódok, a cselekvések, a probléma- és a konfliktusmegoldáshoz kapcsolódó műveletek.

A környezeti nevelés az együttműködésre serkentés is, hiszen nyomon követhetjük a másokra figyelést, a sokféleség elfogadását, a dominancia szándékát, a közös cselekvés koordinálását, a türelmet, a megértést, a cselekvések kontrollálását és a versengést. A környezeti nevelés stílusjegye lehet az analízáló képesség, amit elemző módon vizsgál; az értelem és az érzelem összekapcsolódása, a természet- és a társadalomközpontúság.

Amikor a környezeti nevelés rendszerszemléletről beszélünk, megjelenik:

- a) a nevelő személyisége (személyes hatás, tolerancia, kapcsolatkézség, nyitottság, kooperáció, szándék, tekintély),
- b) a nevelés környezete (a harmónia, az esztétika, a színvonal),
- c) a tanuló (szükségei, érdeke, a közösség elvárásai, az aktivitás, az alkotás),
- d) a környezeti értékek átadása (magatartás, viselkedés, életviteli stratégia, érzelem, a gondolkodás és a cselekvés, kritika és konfliktuskezelés).

Pedagógiai szempontból fontos: a tanuló tudja saját életvitelét, szokásait megítélni, értékelni; a tanuló kontrollálja szükségleteit, és mérlegelje az alternatívákat, képes legyen visszafogni, alárendelni a környezeti szempontból általmas cselekvéseket, környezeti szempontból értékelje az életvitelt; fogadja el, hogy a környezeti nevelés életforma-formálás.

Kutatási tapasztalataink bizonyítják, hogy a nemzetközi irányzatok erőteljesen befolyásolják a hazai környezetpedagógiát. A nevelés feladata a természetközpontú szemlélet kialakítása, s az egyén személyiségének a fejlesztése. Sok helyen nincs inspiráló hatása a tanulók környezetének a környezeti nevelésre. Tapasztaljuk azt a lokális jelenséget is, hogy nincs összhangban az önkormányzatok programja az iskola pedagógiai programjával, kevés a felkínált tevékenység a településeken, illetve nem alakítanak ki az iskolák környezetvédelmi projekteket. Jelentősnek ítéljük a szülők szerepét az iskolai környezetvédelmi munkában, amelynek megtervezésekor szükséges figyelembe venni a családok környezetvédelmi szokásait is.

Az iskolák életében újra kellene gondolni néhány pedagógiai elvet (pl. hulladékgyűjtés), törekedni kell arra, hogy ne az „ad hoc” jelleg, hanem a tudatosság jelenjen meg. Szükségesnek látszik csatlakozni az ökoiskolák mozgalmához, ugyanakkor azt is érzékeljük, hogy a tanulók jelentős része nem kapcsolódik a környezetvédelmi programokhoz, vagy a tevékenységekbe inkább a lányok és a kisiskolások vesznek részt. Segítségét jelentene az iskoláknak a civil szervezetek jelenléte, tevékenységük bemutatása. Vizsgálataink azt is igazolják, hogy a környezeti nevelést az életkori szakaszokhoz kapcsolódva hatékonyabbá lehetne tenni. A pe-

dagógiai gyakorlat szempontjából megfogalmazott gondolatok: növekszik az igény a környezetvédelmi problémák megfogalmazására, eltávolodik egymástól a gyakorlatban a gondolkodás és a cselekvés. Tudomásul kell vennünk, hogy a társadalmi szemlélet formálása hosszú folyamat, alapja az iskolai nevelés, s forrása a pedagógus. Fontosnak ítéljük a környezeti nevelést a pedagógusképzésben és továbbképzésben, továbbá kiemelten kezeljük a környezettudatosság akcióprogramot a Nemzeti Fejlesztési Terv koncepciója alapján. A jövőre való felkészítésben a kognitív képességnek, az interperszonális kapcsolatoknak és a motivációnak, valamint a tanulásnak, a cselekedve tanulásnak s az élethosszig tartó tanulásnak van kiemelt szerepe, hogy komplexek legyenek az emberi kapcsolatok, és meg tudjunk birkózni a bizonytalan helyzetekkel.

HELYESBÍTÉS

A 2007/4. számban megjelent A nevelés interkulturális dimenziói című cikk, szerzője: Nanszákne dr. Cserfalvi Ilona. Tévesen Tamusné Molnár Viktóriát tüntettük fel szerzőként. Az érdekelt kollégáktól és az olvasóktól is szíves elnézést kérünk! A főszerkesztő.

DR. OLÁH JÁNOS
ny. főiskolai tanár
SZTE JGYPK
Szeged

Képek két évszázad iskoláinak belső életéből az irodalomban

Joanne Harris egyik könyvének mottója: „Minden iskola csatatér egy kicsit”, tovább idézve: „Az iskoláskor mély nyomokat hagy mindannyiunkban. Akkor kezdődnek a legnagyobb barátságaink. Akkor ejtik a legmélyebb sebeket. És néha történik valami, ami örökre elkísér, aminek emlékeitől nem szabadulunk, és ami évekkel később megbosszulja önmagát.”

Joanne Harris: Urak és játékosok című könyve igazi csemege, melyben egy tizenöt éves rejtőzött sérelem végül félelmetes alakot ölt. Ki az, akinek kegyetlen tréfái lassanként erőszakba, majd gyilkosságba torkollnak? És hogyan dönt romba iskolai rendszabályokat, barátságokat és szerelmeket, megállapodott életeteket egy rég elfeledett botrány? Joanne Harris könyvét izgalom és báj, fennköltség és keserédes humor jellemzi. A szerző őszintén ír szakmánk nehézségeiről: „A pedagógusi pályán vannak olyan napok, amikor minden rosszul sült el... én is láttam pár napot, amikor egyetlen okos dolgot tehettem volna: hazamegyek, és visszafekszem az ágyba... Ma is ilyen napom volt: kellemetlenségek és bosszúságok abszurd parádéja, szemét és elvesztett könyvek, apróbb dulakodások, kedvetlenül végzett adminisztrációs feladatok, különmunkák, kétes megjegyzések a folyosókon.” Na és néhány ellenszenves